

Oslo, 9. september 2022

Innspill til lovutvalget om negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og psykisk vold - Straffeloven §282 og §283

Sanitetskvinnene er Norges største kvinneorganisasjon med 43.000 medlemmer og 600 lokalforeninger. Vi er til stede i hele landet. Vi arbeider aktivt med å forebygge vold mot kvinner og å sikre hjelp og bistand til kvinner som er utsatt for vold¹.

Selv om vi har et særlig fokus på kvinner, gjelder høringen et samfunnsproblem av betydelig omfang og som rammer på tvers av kjønn, hudfarge, legning, politiske og religiøse holdninger og andre gruppekjennetegn. Våre innspill til lovutvalget gjelder alle. Vi vil presisere at negativ sosial kontroll og æresrelatert vold eksisterer i beste velgående også i cis-normative, heteroseksuelle og etnisk norske kjernefamilier med høy sosioøkonomisk status og uten sekterisk tilknytning. For eksempel kan en kvinne nektes å bruke prevensjon av sin partner. Ærestankegang handler om makt og styringsrett og er like relatert til særlig paternalistiske strukturer som til kollektivistisk tankegang. Det er viktig at vi er villige til å se dette og retter tiltak for å trygge livsvilkår og likestilling bredt i samfunnet. Tvangsekteskap og kjønnslemlesting er likevel problemstillinger der forebyggende og avhjelpende tiltak kan rettes mer målrettet mot bestemte befolkningsgrupper.

Vi har en rekke innspill til straffeloven § 282, som også er relevante for § 283.

Subjektiv avgrensning

I det følgende kaller vi det straffbare forholdet for "mishandling". Straff som følge av mishandling i nære relasjoner reguleres av Straffeloven § 282. Det er flere utfordringer knyttet til gjeldende definisjon av begrepet «nære relasjoner». I dag er subjektkretsen for utøvere definert ved en positiv oppstilling:

1. Nåværende eller tidligere ektefelle/samboer.
2. Egne barn og barnebarn, samt barn og barnebarn av nåværende eller tidligere ektefelle/samboer.
3. Egne foreldre, besteforeldre eller oldeforeldre.
4. Noen i egen husstand, altså noen du bor sammen med.
5. Andre du har omsorgen for.

Slik § 282 lyder i dag, er subjektavgrensningen for utøvere nært knyttet til tradisjonell norsk forståelse av nærmeste familie. Vi ønsker en utvidelse av subjektkretsen. Årsaken er at mishandling som fasiliteres av de samme sosiale mekanismene som bestemmelsen rammer er relevant også for en rekke andre tilknytningsformer.

Til nr.1 kan det bemerkes at mange lever i et partnerskap uten å være samboere. Eksempelvis er det flere kulturer der man ikke bor sammen før man er gift, men man kan være kjærester og tilbringe mye tid sammen uten å bo sammen. Også der det ikke er kulturelle hindre for samboerskap, kan

¹ [Vår politiske plattform for vold mot kvinner.](#)

mennesker etablere slike tette familielignende tilknytningsformer uten å dele bosted. Mange som har ulike bopeler og formelt er registrert på hver sin bostedsadresse kan være så godt som samboere i praksis eller ha liknende type avhengighetsforhold. Videre kan tilknytning gjennom omsorg for felles barn føre til varig og nær relasjon som muliggjør ulike former for mishandling av medforelder uten at de noen gang har bodd sammen. Dette bør også favnes av «nær relasjon».

Slik subjektavgrænsingen lyder vil også relativt nære slektninger, slik som fettere og onkler falle utenfor, med mindre de tilhører samme husstand. Det er behov for å utvide familieavgrænsingen. Vergemål er også relevant.

Også andre sterke sosiale bånd knyttet til livssyn, etc. er relevante. Det kan være vanskelig å finne en god generell avgrænsing for denne typen relasjon, men en relevant relasjonell parallell for avgrænsingen er arbeids- eller behandlerrelasjoner, der det finnes maktstrukturer som muliggjør misbruk av stilling.

- Hvis vi ser på æresrelatert vold, vet vi at det ikke nødvendigvis er en person med «nær relasjon» (ut ifra lovens definisjon) som utøver volden. Likevel kan det være en «nær relasjon» som fasiliteter handlingen. Medvirkning skal straffes på lik måte jf. Strl. §15. Her mener vi at både den som fasiliteter og den som utøver volden må bli straffet etter strl. §282 eller §283, altså slik at medvirkningen fra noen som omfattes av subjektkretsen trekker også utøveren inn i subjektkretsen. Det at flere har inngått forbund om å utøve volden bør eksplisitt være et straffeskjerpende forhold.
- Videre må man huske på at flere innvandrere kommer fra kollektivistiske samfunn, hvor familieorganiseringen er ulik det typisk norske individualistiske samfunnet.

Dette kan også problematiseres ytterligere: Negativ sosial kontroll blir ofte utøvd som følge av normer i minoritetssamfunn. Presset og konsekvensene av å ikke følge normene resulterer i at mange lever under negativ sosial kontroll som i utgangspunktet stammer fra et større samfunn enn bare kjernefamilien. Dersom man som forelder, samboer/ektefelle etc. lar negativ sosial kontroll fra det videre sosiale miljøet styre hverdagen til enkeltmedlemmer i familien må dette også favnes av lovbestemmelsen.

Vi ber utvalget vurdere en utvidelse av den positivt angitte subjektkretsen eller en endring til en relasjonell avgrænsing. Ulempen med en relasjonell avgrænsing er at regelen kan bli vanskeligere tilgjengelig og ha større gråsoner. Dette gjør den vanskeligere å anvende for personell som omfattes av handleplikter knyttet til mishandling i nære relasjoner.

Objektiv avgrænsing

Nærmere beskrivelse av den nedre grensen for straffbarhet. Det finnes mye kunnskap om hva negativ sosial kontroll er og hvordan det kan påvirke menneskene som er utsatt for negativ sosial kontroll. Likevel fremstår det i praksis som at det opereres med et skille mellom negativ sosial kontroll og vold i nære relasjoner. Et skille mellom negativ sosial kontroll og vold i nære relasjoner kan gi inntrykk av at negativ sosial kontroll er kulturbetinget og lovlig, mens mye av negative sosiale kontrollen er over grensen for det straffbare.

Vi ønsker at uttrykket “sosial kontroll” blir brukt i lovteksten eller lovens forarbeid og forklarende rundskriv, med en klarere definisjon av hvordan negativ sosial kontroll kan rammes av straffeloven §282 og §283 og hvor den nedre grensen for straffbarhet går. Veiledning i lovtekst, forskrift eller forarbeider kan løfte den rettskildemessige statusen til avgrensingen og sammen med annen veiledning gjøre det lettere å vurdere straffbarheten. Ofte er det barn eller ungdom som utsettes for sterk negativ sosial kontroll. Ved å klargjøre straffbarheten av negativ sosial kontroll i lovtekst eller forarbeider vil meldeplikt etter en rekke lover bli mer effektiv, slik at vi styrker eksisterende hjelpeapparat.

Grensen mellom sosial og fysisk kontroll med mindreårige som er til barnets beste og mishandling: Hvor går den etter menneskerettighetene og går den et annet sted etter norsk rett?

Domstolspraksis fra menneskerettighetsdomstolen i Strasbourg i barnevernssaker viser at statens adgang til å gripe inn til fordel for barns rettigheter som individer på noen områder er sterkere etter norsk rett enn etter andre lands rett, der foreldreretten står sterkere i forhold til barnet. Skal Norge da endre praksis under henvisning til forpliktelser etter menneskerettighetene og hvordan kan eventuelt regelsettene forenes? [kutt? høringen gjelder ikke barnevernsaker og temaet er relevant for høringen bare i forhold til statens maktmidler for å sikre barnets rettigheter]

Avvergende tiltak

- Kommunene har en omfattende forpliktelse til å forebygge vold og overgrep. Kun 4 av 10 kommuner har handlingsplaner mot vold i nære relasjoner.
- Hvert fjerde drap som blir begått i Norge er partnerdrap, og ofrene er i all hovedsak kvinner. Statistikk viser at i 7 av 10 partnerdrap har det vært registrert voldshistorikk i forkant av drapet.

Strafferetten virker i hovedsak etter at lovbrudd er skjedd eller forsøkt gjennomført. Fysisk og psykisk vold i nære relasjoner pågår imidlertid ofte over tid, slik at tiltak som fører til at volden slutter vil ha betydning for offeret. Vi ønsker en styrking av oppdagelsesrisikoen ved en styrking av kapasiteten til å følge opp bekymringsmeldinger og anmeldelser. Volden kan også være planlagt, i eksemplene tvangsekteskap eller plassering i private korrektive anstalter gjerne i lengre tid. Vi ønsker en styrking av statens maktmidler for å hindre at forsøk skjer, etter en risikovurdering. Der det er risiko for at vold mot mindreårige utøves i utlandet er vi som utgangspunkt positive til en utvidelse av passmyndighetenes rolle.

Noen former for fysisk og psykisk vold som er straffbar i Norge er tillatt og kanskje innenfor kulturelle normer i enkelte andre land. I den grad vi er kjent med slike forskjeller, kan det bidra til å forebygge hendelser om vi styrker informasjonen til mulige ofre, utøvere og andre nærstående om hvordan det norske samfunnet ser på handlingene. I forhold til for eksempel barn, kan informasjon om normer og tilgjengelige hjelpetiltak tas inn i skolens undervisning.

Utvalget bør også se nærmere på om risikovurderingene og forholdsmessighetsvurderingen av tiltak i tilstrekkelig grad tar i betraktning belastningen for fornærmede av å leve med risiko over tid.

Vi ønsker at tilgjengelige avvergende ressurser og maktmidler brukes mer enn i dag og at de følges opp tettere. For eksempel ved brudd på besøksforbud sanksjoneres strengere og utvidet bruk av "omvendt voldsalarm".

Utenfor strafferetten kan det være relevant å se på om nærmere bestemte offentlige myndigheter skal ha en nærmere bestemt lovpålagt plikt til å iverksette tiltak. Relevante eksempler kan være en sterkere regulering av kommunenes plikt til å finansiere drift og tjenesteinnhold for krisesentre og oppfølging av fornærmede, skolars plikt til å sikre tilgang til helsesykepleier og oppfølging av barn som ikke møter til undervisning, samt meldeplikten som en rekke yrkesgrupper har.

- Omtrent 1600-2000 voksne personer, i all hovedsak kvinner, har opphold på krisesentre hvert år. Hvert år har omtrent 1500 barn opphold sammen med en av sine foresatte.

Vi verdsetter at det har preventiv effekt at mishandling belegges med straff, men ønsker større bredde og forpliktelse i satsningen på forebyggende tiltak.

Med vennlig hilsen,

Norske Kvinners Sanitetsforening

Elisabeth Dahl Hansen

Leder for fagavdelingen